

Mezinárodní úmluvy dvakrát o domácích mazlíčcích

Jan Plesník

Zatímco počátky chovu hospodářských zvířat lidmi spadají v oblasti tzv. úrodného půlměsíce na Předním východě do 10. století př. n. l. a v případě polodivokých sobů polárních dokonce ještě do doby mnohem dřívější, v Evropě má přítomnost domácích mazlíčků z řad volně žijících živočichů tradici výrazně kratší. Z Asie dovážení papoušci se na našem kontinentě objevili až v antickém Řecku. Za domácí mazlíčky považujeme živočichy chované člověkem nikoli z obchodních důvodů nebo pro využití v zemědělské výrobě, ale výhradně pro potěšení a zábavu.

Rozmach chovatelství v Evropě pokračuje

Obliba živých zvířat v evropských domácnostech nabyla takového rozsahu, že někdy hovoříme o chovatelském průmyslu. Podle posledních údajů chová v Evropské unii nějakého živočicha každá druhá domácnost. Aktuální

data uvádějí, že chovatelé v 18 evropských zemích vlastnili 240 milionů zvířecích oblíbenců včetně koček a psů. Do této cifry ale nezahrnujeme ryby a plazy. Akvárium najdeme v EU ve více než 9 milionech domácností. Roční obrat chovatelského průmyslu ve zmiňovaných státech dosahoval 19,3 miliard eur, což odpovídá polovině státního rozpočtu v ČR za rok 2010.

Spektrum v domácnostech chovaných zvířecích druhů je značně široké a sahá od morčat domácích až po žirafu (*Giraffa camelopardalis*) a celosvětově ohroženou kočkovitou šelmu irbise horského (*Panthera uncia*). Počet druhů volně žijících živočichů držných Evropany pro potěchu v jednotlivých skupinách přibližuje tabulka na následující straně.

Kočka domácí (*Felis silvestris f. catus*) se plným právem řadí mezi nejoblíbenější domácí zvířata. Protože ji můžeme bez problémů chovat doma, rozšířili ji lidé po celém světě. Zdivočelé kočky jsou výkonnými predátory: odhaduje se, že v USA ročně uloví 465 milionů volně žijících ptáků.

Skupina	Počet druhů
savci	400
ptáci	1 000
obojživelníci a plazi	2 000
sladkovodní ryby	1 000
tropické mořské ryby	1 000
vodní bezobratlí	1 000
suchozemští bezobratlí	500
celkem	6 900

Počet druhů v jednotlivých skupinách chovaných v Evropě jako domácí mazlíčci (COUNCIL OF EUROPE 2011)

Když domácí mazlíček již není oblíbencem

Právě otázkou domácích zvířecích mazlíčků se nedávno zabývaly hned dvě mnohostranné úmluvy zaměřené na péči o životní prostředí – Úmluva o biologické rozmanitosti (CBD), norma mezinárodního práva s celosvětovou působností, a Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť, známější jako Bernská úmluva.

Jestliže chovatele domácí mazlíček omrzí, nebo si jej nemůže z finančních důvodů nadále dovolit, nezřídka sáhne po nejjednodušším způsobu – vypustí jej do volné přírody. Stejná situace nastává, pokud se majitel rozhodne dát svému oblíbenci „svobodu“. Do volné přírody mohou živočichové doprovázející člověka pro jeho potěšení také uniknout sami. Protože se živočichové držen v domácnostech po několik generací přizpůsobili lidské péči morfologicky, fyziologicky a chováním, často nedokážou v novém prostředí s obvykle mnohem tvrdšími podmínkami dlouhodobě přežít. Nicméně některé druhy živočichů chované jako domácí mazlíčci nejenže volnou přírodu bez problémů snášejí, ale daří se jim v ní do té míry, že se stanou invazními. Jako invazní nepůvodní druh označujeme druh, poddruh nebo nižší taxon, jehož zavlečení či vysazení a/nebo šíření mimo přirozený minulý nebo současný areál rozšíření ohrožuje jiné druhy, prostředí nebo přírodní procesy. Ve Španělsku nevytvorily ve volnosti životaschopné populace v kletkách a voliérách běžně odchovávané pačiči druhy, ale jedinci méně běžných druhů odchycení ve volné přírodě.

Příliš předběžná opatrnost?

Nejsme proti živočichům původně chovaným v bytech a domech a dnes žijícím ve volné přírodě přece jen poněkud zaujati? Nezveličujeme jejich dopad na přírodu?

Pokud jde o podíl domácích mazlíčků chovajících se ve volné přírodě invazně, výsledky rozsáhlého projektu DAISIE, financovaného Evropskou komisí, potvrdily, že 9 % všech invazí ryb se na našem kontinentě týkalo druhů držených v akváriích nebo za-

V Evropě dobře známá labuť velká (*Cygnus olor*) se na východním pobřeží USA dostala z chovů do volné přírody, takže je považována za invazní nepůvodní druh.

Severoamerickou veverku popelavou chovali lidé ve Velké Británii jako domácího mazlíčka již v 19. století a pro její milý vzhled ji vypouštěli do volné přírody. Dnes ve Spojeném království téměř úplně vytlačila původní veverku obecnou (*Sciurus vulgaris*) a loupáním kůry působí závažnou újmu na lesních porostech. Z domácích chovů unikla do volné přírody i na severu Itálie, kde se veřejnost staví proti regulaci její dnes již životaschopné populace.

hradních či parkových nádrží. Obdobný podíl zjistili odborníci i u ptáků a savců: 10 % biologických invazí měli na svědomí právě domácí mazlíčci, kteří unikli z lidské péče. Je tedy zřejmé, že jen malá část zvířecích oblíbenců držených v domácnostech, kteří se z nejrůznějších důvodů ocitli ve volné přírodě, může negativně působit na jiné organismy, neživé prostředí a procesy probíhající v ekosystémech. Na druhou stranu nelze tuto skupinu invazních nepůvodních druhů podceňovat: patří do ní tak závažné organismy jako veverka popelavá (*Sciurus carolinensis*), mýval severní (*Procyon lotor*),

sika (*Cervus nippon*), berneška velká (*Bronia canadensis*), kachnice kaštanová (*Oxyura jamaicensis*), alexandr malý (*Psittacula krameri*), želva nádherná (*Trachemys scripta elegans*) nebo skokan volský (*Lithobates catesbeianus*).

Nejdůležitější je informovanost

Zasedání vědeckého panelu Úmluvy o biologické rozmanitosti, Poradního orgánu pro vědecké, technické a technologické záležitosti (SBSTTA), projednalo v kanadském Montrealu v listopadu 2011 podrobnou

Želvu bahenní (*Emys orbicularis*) – na obrázku – vytlačuje v západní Evropě i na některých středomořských ostrovech teraristy s oblíbenou chovanou severoamerickou želvou nádherná, která obsazuje místa, kde se želvy bahenní rády sluní.

zprávu o dopadu organismů doprovázejících člověka pro zábavu a potěšení na různé úrovni biologické rozmanitosti (genetickou, druhovou a ekosystémovou, <http://www.cbd.int/doc/publications/cbd-ts-48-en.pdf>). Současně se zabývalo způsoby, jak uvedené nebezpečí snížit. Kromě domácích mazlíčků se CBD zaměřila i na živočichy sloužící jako návnada ve sportovním rybolovu nebo jako potrava pro jiné organismy chované v lidské péči. Zatímco v některých evropských zemích, například ve Spojeném království není používání živých ryb jako návnad rybářům povoleno, v USA posloužilo pro tento účel jen v roce 2005 1,9 miliardy ryb. Na rozdíl od Evropy, kde klimatické podmínky nedovolují dlouhodobé přežívání tropických ryb, se 65 % invazních nepůvodních druhů ryb v USA dostalo do volné přírody z akvárií. V Austrálii dosahuje tento podíl dokonce plných 77 %.

Bernská úmluva věnuje nepůvodním invazním druhům pozornost již delší dobu a v jejím rámci byla už v roce 2004 přijata

Evropská strategie pro invazní nepůvodní druhy. V návaznosti na CBD připravuje soubor pravidel týkajících se právě domácích mazlíčků jako možných invazních nepůvodních organismů. Na rozdíl od Úmluvy o biologické rozmanitosti se v něm klade důraz na včasné a rozumné informování všech, jichž se uvedený problém týká, od dodavatelů přes prodejce až po chovatele domácích mazlíčků (<https://wcd.coe.int/com.instranet.CmdBlobGet&InstranetImage=1959973&SecMode=1&DocId=1776136&Usage=2>). Předpokládáme, že soubor těchto nepsaných zásad, založených na zkušenostech z praxe v šířejí pojeté Evropě, schválí Stálý výbor Bernské úmluvy na svém příštím zasedání, které se bude konat v listopadu 2012 opět ve francouzském Štrasburku.

Fotografie Jan Plesník
Autor je poradcem ředitele
Agentury ochrany přírody a krajiny ČR

Králíci trápí Helsinky

Až do 19. století chovali lidé králíky domácí výhradně jako užitková zvířata pro maso a kožešinu. Teprve později se zejména menší plemena stala v evropských domácnostech vyhledávanými mazlíčky. S příliš početnými zdívočelými (ferálními) králíky se dnes potýkají Helsinky. Jak v parcích a zahradách ve středu města, tak na nejrůznějších zelených plochách na předměstích se tito savci vyskytují již téměř dvě desetiletí. Protože mezi nimi původně převažovali pestře zbarvení jedinci, je zřejmé, že předci králíků v současnosti se vyskytujících ve finské metropoli sem byli buď záměrně vypuštěni, nebo unikli z chovů. Postupně ale získali nenápadnější vzhled králíků divokých.

Ferální králíci zpočátku nepředstavovali v hlavním městě severského státu vážný problém, protože tamější tuhé zimy nedovolovaly zvýšení jejich početnosti. Situace se ale dramaticky změnila poté, co řada po sobě následujících zim měla jen mírný průběh. Střízlivé odhady se přiklání k názoru, že město v současnosti osidluje přinejmenším 10 000 zdívočelých králíků. Protože vypěstování stromu či keře v Helsinkách přijde na 2 000 eur, působí tito býložravci okusem nezanedbatelnou újmu. Na místních hřbitovech si oblíbili jako potravu violky a chryzantémy rostoucí na hrobech. Navíc hrabáním nor poškozuje povrch půdy hlavně podél železničních tratí, kudy se ve městě šíří. Nejznámější králíčí kolonie osidluje trávník před moderní budovou Národní opery.

Helsinský magistrát proto přistoupil k regulaci přemnožených králíků. Vzhledem k přísným zákonům na ochranu zvířat mohou jeho zaměstnanci králíky lovit pouze od začátku září do konce února, a to jen odchytom do sítí či pomocí fretek nebo střílením kušemi. Není divu, že ku příkladu správci botanické zahrady místní univerzity začali králíky v rozporu se zákonem sami střílet malorážkami.

SUMMARY

Plesník J.: International Multilateral Agreements Twice on Pets

Invasive alien species have been considered a main direct driver of biodiversity decline after habitat fragmentation, degradation and loss. On the other hand, pets (any animal kept or intended to be kept by man particularly in his household for private enjoyment and companionship) have been kept by humans for millennia. Half the households in Europe currently keep animals as companions or pets. Almost 7,000 species from a wide range of taxa incl. mammals, birds, reptiles, amphibians, fish and both aquatic and terrestrial invertebrates may already be owned, some for a considerable period, by household as pets across the continent. Although a relatively small part of pets can become invasive alien

species in Europe, the latter include significant species, e.g. the Eastern Grey Squirrel (*Sciurus carolinensis*), Raccoon (*Procyon lotor*), Sika Deer (*Cervus nippon*), Canada Goose (*Branta canadensis*), Ruddy Duck (*Oxyura jamaicensis*), Ring-necked Parakeet (*Psittacula krameri*), Red-eared Slider (*Trachemys scripta*) or the American Bullfrog (*Lithobates catesbeianus*). At its 15th meeting, held in November 2011 in Montreal, the Convention on Biological Diversity's scientific panel, the SBSTTA, addressed the risks associated with the introduction of alien species as pets, aquarium and terrarium species, as live bait and live food. Within the Convention on the Conservation of European Wildlife and Natural Habitats, commonly known as the Bern Convention, the European Code of Conduct on Pets and Invasive Alien Species has been under preparation: the document is intended to help to raise public awareness, and provide practical guidance to reduce further the chances of pet species becoming invasive in Europe.